

**Пам'ятка щодо заготівлі ягід ожини сизої (*Rubus caesius*) в _____
надлісництві філії «Подільський лісовий офіс» ДП «Ліси України»**

Ця Пам'ятка роз'яснює порядок, методику та обмеження заготівлі ягід ожини сизої (*Rubus caesius*) – поширеної їстівної ягідної рослини родини Розові (*Rosaceae*) – у межах лісового фонду _____ надлісництва філії «Подільський лісовий офіс» ДП «Ліси України» (далі – Надлісництво).

Викладена у цій Пам'ятці інформація поширюється як на заготівлю для власного споживання громадянами, так і на промислову заготівлю суб'єктами господарювання на підставі спеціального дозволу.

Пам'ятка розроблена відповідно до Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1996 року №449 (далі – Порядок).

Відповідно до статей 72-73 Лісового кодексу України, заготівля дикорослих ягід без заподіяння шкоди лісу належить до побічних лісових користувань. Вимоги до здійснення побічних лісових користувань визначені Порядком, пункт 6 якого прямо встановлює загальний принцип, покладений в основу цієї Пам'ятки: *«Заготівля другорядних лісових матеріалів і побічні лісові користування повинні здійснюватися способами та у терміни, що виключають можливість заподіяння шкоди лісу»*.

Правовий режим заготівлі диференційований залежно від мети:

- **Збір для власного споживання** громадянами є загальним використанням лісових ресурсів і здійснюється безкоштовно, без спеціального дозволу;
- **Промислова (комерційна) заготівля** належить до спеціального використання лісових ресурсів, здійснюється за плату на підставі спеціального дозволу – **лісового квитка**, порядок видачі якого визначений постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 761 «Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів», із зазначенням обсягів, строків і місць заготівлі та сплатою рентної плати.

Пункт 19 Порядку встановлює, що обсяги щорічних заготівель встановлюються постійними лісокористувачами **на підставі матеріалів лісовпорядкування** – тобто заготівля ягід на конкретній ділянці має бути узгоджена з наявними лісотаксаційними даними про ресурсну базу цієї ділянки, а не призначатися довільно.

Ожина сиза – напівчагарникова рослина роду *Rubus*, заввишки 0,5-1,5 м (місцями до 2 м), із дугоподібно вигнутими циліндричними пагонами, вкритими сизим восковим нальотом і густими шипами. Ожина має дворічний цикл розвитку пагонів (однорічний пагін росте вегетативно, на другий рік плодоносить і відмирає), проте, на відміну від малини, верхівки дугоподібних пагонів, торкаючись поверхні ґрунту, здатні самостійно вкорінюватися, утворюючи нову рослину. Це принципово розширює механізм природного поширення виду порівняно з малиною, яка розмножується переважно кореневими паростками під землею.

Плоди (ягоди) ожини сизої – складна кістянка, за формою подібна до плоду малини, проте відмінністю ожини є те, що ягода відокремлюється від плодоложа разом із ним, тобто зірваний плід суцільний, без порожнини всередині – на відміну від малини, у якої плодоложе залишається на кущі, а зібрана ягода порожниста. Стиглі плоди ожини сизої мають чорний колір із характерним сизуватим восковим нальотом (звідси й видова назва) – це відрізняє її від ожини звичайної, *Rubus fruticosus*, плоди якої позбавлені такого нальоту. Смак стиглих плодів кисло-солодкий, з легким смолистим відтінком.

Заготівля здійснюється виключно ручним обриванням стиглих ягід безпосередньо з куща та не потребує застосування ножа чи інших інструментів.

Варто наголосити, що під час збору врожаю на кущі одночасно присутні дворічні пагони, що плодоносять цього сезону, і однорічні пагони, які ще не квітнуть, але є основою врожаю наступного року. Необережне поводження – заламування, витоптування чи механічне пошкодження пагонів під час пересування між кущами – здатне знищити саме ці молоді, ще не плодоносні пагони, тим самим знижуючи врожайність ділянки в наступному сезоні. Тому пересування в межах ожинника здійснюється акуратно, з мінімальним контактом із пагонами, що безпосередньо не обриваються в цьому сезоні.

Заготівля здійснюється з дотриманням загальних вимог охорони праці, встановлених внутрішніми регламентами Надлісництва. З огляду на наявність шипів на пагонах ожини заготівельникам рекомендується використовувати захисний одяг із щільним рукавом. Окремої уваги потребує ризик присмоктування кліщів – переносників кліщового вірусного енцефаліту та хвороби Лайма, оскільки основний сезон збору ожини (кінець літа) повністю збігається з періодом активності кліщів у чагарникових біотопах. Заготівельникам рекомендується використовувати закритий одяг зі щільно прилеглими манжетами, проводити огляд одягу й відкритих ділянок тіла після завершення роботи в лісі та за потреби застосовувати засоби індивідуального захисту від кліщів, дозволені до використання в Україні..

Обсяги заготовленої продукції в межах промислової заготівлі фіксуються відповідно до умов виданого лісового квитка. Факти виявлення нетипово низької чи високої продуктивності конкретних ділянок, а також ознак деградації місцезростань (зокрема внаслідок надмірного витоптування) доводяться заготівельниками до відома лісничого для врахування під час наступного планування обсягів заготівлі.

Латинська назва цього виду – Rubus caesius – походить від слова caesius, «сизо-блакитний», і рідко коли наукова назва рослини описує її так точно й водночас так поетично, адже саме тонкий восковий наліт на плодах, що стирається від дотику пальця, є найточнішим описом природи під цим видом ожини – і найнадійнішим орієнтиром для того, хто вчиться відрізняти його серед лісових видів.

Гострі, хоч і нечисленні шипи на стеблах – гарний привід згадати про щільний одяг, а сизий наліт на зібраних ягодах – про те, що перед вами справді ожина, а не її колючіша й глянцевіша родичка.

Нехай кожен збір буде для вас нагодою краще пізнати ліс, дарами якого ви користуєтесь, – і нехай ожинові зарості щороку зустрічають вас так само щедро.